

Л. Н. ТОЛСТОЙ

ЗА КАКВО
ЖИВЪЕМЪ?

№ 183.

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
„ВЪЗРАЖДАНЕ“
СОФИЯ.

Л. Н. ТОЛСТОЙ

ЗА КАКВО ЖИВЪЕМЪ?

Мисли за смисъла на живота

Събралъ В. Г. Чертковъ

Пр. А. В. Коцева

№ 183.

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
„ВЪЗРАЖДАНЕ“
СОФИЯ.

Печатница Н. и Д. Попови, Кузмановъ и С-ие
София, ул. „Раковски“ 60.

ЗА КАКВО ЖИВЪЕМЪ?

Съ удоволствие ще се постарая да отговоря на вашия въпросъ, понеже виждамъ, че ми е отправенъ съвсемъ искрено и е въпросъ отъ първа важностъ и, освенъ това, такъвъ, че повечето отъ хората не си го задаватъ въ себе си, предполагайки, да е отдавна отговорено на него, или пъкъ, че е невъзможно да се отговори. А въпросътъ е простъ, необходимъ, безъ който не може да се живѣе. Вие питате: Каква е целта на човѣшкия животъ, за какво човѣкъ живѣе, или, иначе — за какво живѣя азъ.

Вие сте правъ, като мислите, че на този въпросъ отговаря само религията. Религията, истинската религия не е друго, освенъ отговоръ на този въпросъ. И религията, която изповѣдвамъ азъ — християнското учение, въ негова истински смисълъ — дава на този въпросъ сжщо такъвъ простъ и ясенъ отговоръ, какъвто е самия въпросъ, стига само да замѣнимъ думата *цель* съ думата *смисълъ*.

Целта, крайната *цель* на човѣшкия животъ, въ безкрайния по време и пространство свѣтъ, очевидно, не може да бжде достъпна за човѣка въ неговата ограниченостъ. Но смисълътъ на човѣшкия животъ, т. е. за какво човѣкъ живѣе и какво е длъженъ да прави — това непременно трѣбва да бжде ясно и разбрано за

човѣка, сжщо така ясно, както му е ясно и назначението на работника въ нѣкоя фабрика.

Смисълътъ на човѣшкия животъ, за всѣкого е ясно, се състои въ това, щото да установяваме Царството Божие на земята, т. е. да съдействаме да се замѣни егоистичното, ненавистническо, насилническо, неразумно устройство на живота съ братското, любовно, свободно и разумно.

Срѣдството пъкъ за постигане на това, т. е. отговора на въпроса, какво трѣбва да прави човѣкъ, се състои въ това, което, както е казано въ Евангелието, съставлява цѣлия законъ и пророцитѣ: „постжпвай съ другитѣ така, както искашъ и съ тебе да постжпватъ“.

Отговорътъ, както виждате, е твърде простъ, а намъ се струва неясенъ, защото и животинската ни природа, и възпитанието, и лъжливиото религиозно учение ни приучватъ къмъ това, че смисълътъ на живота не е въ служене на Бога и ближния, а въ нашето лично щастие. Привикнали да живѣемъ само за себе си и за своето лично щастие — струва ни се трудно да пренесемъ целта на своя животъ отъ себе си въ служене Богу. Но колкото и да е трудно, то е възможно, и колкото повече привикваме себе си къмъ това, толкозъ по-естествено ни става то, толкозъ повече, че, изпълнявайки волята на Бога, ние съ това вече достигаемъ най-висшето лично благо, което по-рано сме си поставили за цель на живота; както е казано въ Евангелието: „Търсете Царството Божие и неговата правда, и всичко останало ще ви се приложи“.

Като живѣемъ егоистиченъ животъ, ние търсимъ само това останало т. е. личното щастие, и не го достигаме и не съдействаме за установлението на Царството Божие, а напротивъ, противодействаме му. Като търсимъ, обаче, Царството Божие и неговата правда, ние получаваме това останало, т. е. щастieto, ако само подъ щастие разбираме не нѣкакви си външни блага, а духовнитѣ — спокойствие, свобода и радостъ.

Пиша ви не това, до което съмъ дошълъ чрезъ разсѣждане, а това, до което съмъ дошълъ чрезъ опитъ; да се живѣе за изпълнение волята на Бога е възможно. Ако не можешъ да живѣешъ така винаги, то, все-таки можешъ да живѣешъ така въ нѣкои по-добри минути. Ако въ това си туришъ смисъла на живота, то все по-често и по-често ще живѣешъ така. А колкото по-често живѣешъ така, толкова повече изпитвашъ разумността и радостъта на такъвъ животъ. И, отъ само себе си, така ще бждешъ привлѣченъ къмъ такъвъ животъ.

* * *

Поради своята слабостъ, поради това, че не съмъ подчинявалъ напълно цѣлия си животъ на разума, азъ си поставямъ и съмъ си поставялъ този въпросъ и старалъ съмъ се да си отговоря на него. Ако бѣхъ напълно слѣлъ живота си съ разума, напълно живѣлъ въ съгласие съ закона на живота, то не бихъ и помислилъ за това.

Мене ми се представляваше така: законътъ на органическия животъ е борбата, законътъ на разумния животъ, на съзнателния, е единението, любовта. Върху органическия животъ, живота на

борбата, се ражда разумниятъ и свързанъ съ него животъ. Целта е очевидна; да се унищожи борбата и се внесе единение, дето е имало раздоръ. Отначало между хората, после между хората и животнитѣ, после между животнитѣ и растенията.

Такава цель вече отдавна е поставена.

Еврейскиятъ Мессия не е нѣщо друго. Ще прековатъ копието на орало, и агънцето ще лежи съ лъвоветѣ.

Ето, подобна на тая цель виждамъ предъ себе си, но азъ не я скжпя; зная, че тя далечъ не изчерпва всичко. Менѣ ми е скжпа само вѣрната насока на пжтя. И азъ знамъ, че първото условие за вѣрността на пжтя е това, щото да вървимъ по него съ цѣлото си сжщество.

* * *

Поддържането и размножението на живота не може да бжде цель на живота — това е несъмнено. Но тъкмо тукъ се явяватъ две различни гледни точки: едната е тази, че знанието въ човѣка, въ човѣчеството — науката ржководи живота, и затова *цельта* на живота, ржководимъ отъ знанието, трѣбва да бжде известна на това знание; а другата: че човѣкъ е орждие на разума, за да извърши разумътъ съвсемъ неизвестното за човѣка свое дѣло; и неговата цель, на разума, не може да бжде известна — човѣку е известенъ само пжтьтъ, насоката, по която го води живуция въ него разумъ. (Всичко това Христосъ го е казалъ, и азъ не преставамъ да се очудвамъ на строгостта, точността на неговитѣ философски опредѣления). И, наистина, може ли да има *цель* за живота на свѣта и за

живота на хората (когато тѣ сливатъ своя животъ съ живота на свѣта)?

Понятието *цель* е понятие на ограничеността на човѣшкия разумъ, въ рода на понятията награда и наказание, и затова такава понятие е неприложимо къмъ живота на свѣта. Ако има цель, то тя трѣбва да бжде достигната, и тогава — край. За свѣта въобще има само животъ, за участвуващитѣ въ живота на свѣта има и може да има само насока, — пжтъ.

Освенъ това: при първото гледище се предполага, че всичката деятелностъ на човѣка се състои, или, поне, ржководима е отъ знанието, и че за достигане цельта е необходима преимуществено (изключително дори, мислятъ често) умствена деятелностъ. При второто пъкъ гледище, човѣкъ, знаейки само направлението, върви по това направление цѣлъ — и съ нервитѣ си, и съ мускулитѣ, и съ ноктитѣ, т. е. цѣлъ се подчинява на това направление, което едничко му е известно, и съ всѣка крачка вижда нови знакове по пжтя, но никога не вижда и не може да види цельта.

И само при такава условие човѣкъ може напълно да върва въ направлението, по което върви и да изпълнява това, което изисква отъ него разумътъ. Само ако човѣкъ се тури въ такива условия на поддържане и размножаване живота, които сж съгласни съ разума, и отъ самото начало и съ цѣлото си сщество избере единственото истинско направление на пжтя си, той може съ пълна увѣреностъ да отива подалече и да съзнава себе си въ съгласие и еди-

нение съ разума: колкото тия условия сж по-близко, толкова по-вѣрни сж тѣ; колкото сж подалече, толкова сж по-съмнителни.

* * *

Смисълътъ на нашия животъ, единствениятъ, разумниятъ и радостниятъ смисълъ е да служимъ и да се чувстваме служащи на дѣлото Божие, на установяването Неговото Царство. Понѣкога се случва, че не чувствашъ това служене, струва ти се да си излѣзълъ отъ ярема или да сж се разслабили каишитѣ, но това ти се струва само за това, че си привикналъ на ярема, или си се увлѣкълъ въ работа, та не го чувствашъ.

Въ всѣкой случай, ако не чувствашъ по нѣкакъвъ вѣншенъ начинъ своето служене, ако само въ дѣлбочинитѣ на душата си знаешъ, че не си се отказвалъ да служишъ, не си хвърлилъ ярема, можешъ да бждешъ увѣренъ, че служишъ, и явно е, че работата е нанадолня, или че господарьтъ иска да даде да си отдъхнешъ.

* * *

Човѣкъ употребява своя разумъ за това, за да се запитва: *защо* и *за какво*? — прилагайки тия въпроси въ своя живота и въ живота на свѣта. И пакъ разумътъ му казва, че не може да имъ се отговори. Става нѣщо като призляване и главовъртение при тия въпроси. Индийцитѣ на въпроса *за какво* отговарятъ: Майя съблазнила Брама, сжществуващъ самъ въ себе си, и той сътворилъ свѣта; а на въпроса *защо* не измислятъ дори и такъвъ глупавъ отговоръ. Никаква религия не е измислила, пкъ и умьтъ

на човѣка не може да измисли отговори на тия въпроси. Какво значи това? — Че разумътъ на човѣка не е даденъ, за да отговаря на тия въпроси, — че самото задаване на тия въпроси показва заблуждение на разума. Разумътъ решава само основния въпросъ *какъ*. И за да може да знае *какъ*, той решава въ границитѣ на възможното въпроситѣ: *за какво и защо*.

— Но какво *какъ*? — Какъ да живѣемъ. Но какъ да живѣемъ? — Блажено.

Това е нужно на всичко живо и на мене. И възможността за това е дадена на всичко живо и на мене. И това решение изключва въпроситѣ *за какво и защо*.

Но за какво и защо не се разлива веднага блаженството? — Пакъ грѣшка на разума. Блаженство е да правишъ, да творишъ постоянно своето блаженство. Друго блаженство нѣма.

* * *

Живъ е тозъ човѣкъ, който върви напредъ къмъ тамъ, кждето напреде му е освѣтено съ подвиженъ фенеръ, и който никога не достига до края на освѣтеното мѣсто, а освѣтеното мѣсто все бѣга предъ него. И това е животътъ. И другъ нѣма; и само при такъвъ животъ нѣма смъртъ, защото фенерътъ освѣтлява цѣлия пжтъ, и ти по тоя пжтъ отивашъ следъ него така спокойно, както и презъ цѣлото продължение на живота.

Ако човѣкъ засѣни фенера или почне да освѣтлява наоколо си или задъ себе си, а не предъ себе си, и престане да върви, то той е престаналъ да живѣе вече.

* * *

Но ако нѣма смисълъ въ моя животъ, то нѣма такъвъ и въ живота на човѣка и на човѣчеството? Така и казватъ древнитѣ будисти и новитѣ песимисти. Сжщото се говори и въ евангелието, но съ тая разлика, че будиститѣ и песимиститѣ изказватъ това като последно заключение, отъ което следва отрицанието на живота. Християнството пъкъ си служи съ тозъ изразъ, за да укаже на лъжливото разбиране на езическия животъ и на необходимостта на друго негово разбиране — християнско — и да го утвърди.

Животътъ нѣма такава целъ, която да е достъпна на човѣшкото разбиране — това и говори християнството. Но макаръ и недостъпна за човѣка тази целъ, нея я има, и служенето на тая недостъпна човѣку целъ съставлява назначението на човѣка. Ако целта би била достъпна намъ, то тя би била крайна целъ. Обаче истинската целъ, поставена сега предъ човѣка, е безкрайна. И да се приближаваме къмъ нея е смисъла на човѣшкия животъ. Достижимата само въ безкрайността целъ, поставена предъ човѣка, е недостъпна за него, но направлението къмъ нейното достигане е достъпно.

* * *

„Но какъ може да се живѣе, като не се знае какво ще бжде, като не се знае по какъвъ начинъ ще живѣешъ“.

И само тогава се почва сжщинския животъ, когато не знаешъ какво ще бжде. Само тогава

творишъ живота и изпълнявашъ волята на Бога. Той знае. Само такава деятелность свидетелствува за вѣрата ни въ Бога и въ Негова законъ. Само тогава има и свобода и животъ.

* * *

По отношение волята на Бога трѣбва да бждемъ като оная добра, породиста кобилка, която съмъ яздилъ; тя не искаше да се изтръгне, да престане да служи, а само искаше да се досѣти какво, каква работа искамъ азъ отъ нея. Тя опитваше ту съ единия, ту съ втория, ту съ третия кракъ, ту налѣво, ту надѣсно, ту съ навеждане глава, ту съ дигане. Така и ние трѣбва да бждемъ.

За мене учението на Христа повече отъ всичко стана разбрано, повече отъ всичко завладѣ душата ми, когато ясно разбрахъ, че моятъ животъ не е мой, а на Този, който ми го е далъ, и че цельта на живота не е въ мене, а въ Неговата воля, и трѣбва да я узная и да я изпълнявамъ.

Това ме обърна мене.

* * *

Само да ни избави Богъ отъ лукавия, отъ дявола, а той е „азъ“ въ мене и въ васъ. Само да не се забравя, че моятъ животъ не е утре, не въ следующата година, не въ Ясна, не въ Москва, не съ Х. нито безъ нея, а въ служене Богу навсѣкжде, винаги и съ всички, и е добре.

* * *

Ето защо трѣбва да бждемъ — както казва Лаотце — като водата. Нѣма ли препятствие,

тя тече; случи ли се бентъ — спира се; пробие ли се бента — тя отново потече; въ четирежгълненъ сждъ е четирежгълна, въ кржгълъ — кржгла. И затова тя е по-нужна отъ всичко и по-силна отъ всичко.

* * *

Силата, съ която сме убедени въ нѣщо, бива пълна, съвършена и непоколебима не тогава, когато доводитъ сж логически неопровержими, и не даже тогава, когато чувството съпада съ изискванията на ума, а само тогава, когато човѣкъ чрезъ опита се убеждава, следъ като е изпиталъ противното, че има само единъ пжтъ.

Чрезъ такова убеждение ние узнаваме, че животътъ е само въ това: да следваме волята на Бога.

* * *

Вие питате: за какво да живѣемъ, какъ да живѣемъ и какво да правимъ, за да имаме право на животъ? Преди всичко трѣбва да размѣстимъ въпроситъ и най-напредъ да отговоримъ на въпроса; какъ да живѣемъ, а после да се постараемъ да разберемъ за какво. Да живѣемъ трѣбва; преди всѣкакво разсждение ние сме живѣли и живѣемъ: презъ всички денонощия спимъ, нѣколко пжти ядемъ, движимъ се, мислимъ. Ний всички като конь въ даракчийницата, на която колелото се върти подъ насъ и ни кара да се движимъ, не можемъ да не живѣемъ и затова, първиятъ и главенъ въпросъ, споредъ менъ единствено разумниятъ, е какъ да живѣемъ. Този отго-

воръ всички знаемъ, — той е: *колкото се може по-добре*. Така всички хора сж живѣли, т. е. стремейки се къмъ това, така живѣятъ, така и ще живѣятъ.

Явява се втори въпросъ; какво значи „по-добре“, какъ „по-добре“. Човѣкъ, който знае само себе си, лесно си отговаря: колкото може повече наслаждения. Но когато човѣкъ разбере, че той не е единъ, почувствува страданията на другитѣ хора — не го удовлетворява вече първиятъ отговоръ, явява се противоречие между личния стремежъ къмъ наслаждение и съвестьта.

Ето въ такова противоречие се намирате и вие. И за да го разрешите, трѣбва да се отдадете на една отъ тѣзи две сили, на стремлението къмъ личното благо, или на съвестьта, и да се отдадете цѣлъ, съвършено да се отдадете, безъ изключение, безъ уговорки и компромиси.

Да се отдаде човѣкъ на стремлението къмъ личното благо или на съвестьта, не значи, че трѣбва да заглуши въ себе си гласа на съвестьта, или на личното щастие, но значи това, че трѣбва да признае въ съзнанието си за *животъ*, за *истински животъ* само едното отъ дветѣ.

Страданията, съмненията произлизатъ отъ това, че въпроса не е решенъ въ съзнанието. Ако се случеше така, щото вашитѣ изисквания за правдата не сж искания на вашата съвесть, а навѣяни вамъ отъ вѣнъ, то, като сте се отрekli отъ съвестьта, вие ще се успокоите и ще живѣете и ще се наслаждавате, докато можете, разбира се, това ще се свърши съ страдание — азъ знамъ. Но вие не можете по-

върва на думитѣ ми, докато исканията на съвестта ви не се пробудятъ. А тѣ трѣбва да се пробудятъ, защото движението на цѣлото човѣчество върви отъ стремлението къмъ лично щастие — къмъ изискванията на съвестта. (И всичко това азъ говоря само като съвсемъ невѣроятна възможность). Ако пъкъ съвестта се е будила у васъ, то признайте веднажъ завинаги, че животътъ е само въ удовлетворение исканията на тази съвестъ, и тогава вие пакъ ще бждете спокойни, и животътъ ще получи за васъ смисълъ. Защото, какво е съвестъ? Съвестъ е този висшъ законъ за всичко живо, който всѣкой съзнава въ себе си не само съ признаването правата на всичко живуще, но и съ любовта си къмъ него. Исканията на съвестта сж това, което на християнски езикъ се нарича воля на Бога и затова смисълътъ на живота и отговора на двата въпроса: *за какво живѣемъ и какво да направимъ, за да имаме право на животъ?* се състои въ това, щото да изпълняваме волята на Бога, съзнавана вжтре въ насъ, въ нашата съвестъ. Къмъ какво ще ви доведе това — не зная, но зная, че ясното съзнание на това ще измѣни цѣлия ви външенъ животъ и вмѣсто това ще даде на живота ви единъ постояненъ, все повече и повече уясняващъ се, радостенъ и разуменъ смисълъ. Ако пъкъ не Ви е ясно, що иска съвестта, то отговоръ на това ще намѣрите въ Евангелието.

* * *

За да може човѣкъ да отговори на вашия въпросъ: *за какво живѣемъ, трѣбва, преди всичко,*

като отговаря на този въпросъ, да изостави всички свѣтски съображения, всички въпроси за тѣзи или онѣзи течения, за това — кое може да бжде приятно или неприятно нему или на неговитѣ родители, а живо да си представи своето положение на отдѣлно, самостоятелно човѣшко сжщество, неотдавна — преди година, двадесетъ, тридесетъ — явило се отнѣкъде и сега, утре, следъ 10, 20, 30 год., задължено да изчезне нѣкъде.

Какво може да бжде нужно на едно такова сжщество да живѣе — и на милиони, милиарди такива сжщества, намиращи се свършено въ такова положение? Очевидно всичко това е направено не за самитѣ сжщества, сжщо както всички халки, винтове, колела, бутала на голѣма машина сж направени не за тѣхъ самитѣ, а да служатъ за общата целъ на машината. Сжщото е и съ насъ: ние сме орждия на тази висша сила, която чрезъ насъ твори своето нужно ней дѣло.

Разликата е само въ това, че ние съзнаваме себе си като живи, съзнаваме, че живѣемъ и можемъ — ако не се признаваме за орждия на висшата воля — да страдаме отъ своето положение, и можемъ, ако съзнаваме себе си нужни орждия на живота, да чувстваме радостъ отъ участието ни въ безкрайно великото дѣло на живота на свѣта.

Но вие питате, въ какво се състои това дѣло? На това азъ отговарямъ, че не можемъ изцѣло да го знаемъ, но всѣкога можемъ да знаемъ, кога му съдействаме и кога му се противимъ. Любовнитѣ отношения къмъ всичко живо и, преди всичко, къмъ човѣка, изпитването на

любовь и възбуждане въ другитѣ това чувство, е признакъ на участието ни въ общото дѣло; възбуждането въ себе си и въ другитѣ вражда и ненависть, е признакъ на противодействие на общото дѣло.

* * *

Вашето писмо не само ме заинтересува, но ме и привлѣче къмъ Васъ.

Азъ мисля, че Вие търсите това, което е длъженъ да търси всѣки човѣкъ и безъ което не могатъ да живѣятъ хората, макаръ че хората отъ висшитѣ срѣди си уреждатъ живота така, щото да могатъ да живѣятъ безъ това. Това е то, което Вие търсите и къмъ което Васъ порано, отколкото е обикновено у хората, влѣкатъ Вашитѣ изключителни условия, а, може би, и Вашата по-сериозна, отколкото у другитѣ хора, натура; — за какво живѣя? — това вече е ясно отъ съзнатия смисълъ на своя животъ. Не за това живѣя, щото да ми бжде весело, не за това, щото да произведа, да пушна на бѣлия свѣтъ и възпитамаъ такива сжщо като мене, не знающа, за какво живѣятъ хората; не и за това, щото да правя археологически, твърде съмнително-нужни за хората находки.

Безъ всичко може да се живѣе, но не и безъ отговоръ на този въпросъ. А между това, въ нашия quasi-просвѣтенъ свѣтъ се счита даже за нѣкакво умствено превъзходство, не само да не се знае това, но да се утвърждава, че не може и да се знае.

Отговоръ на този въпросъ може да даде само религията. Ако тази религия, въ която Вие

сте вѣрвали, е разрушена отъ Вашето критическо отношение къмъ нея, то веднага потърсете друга, т. е. другъ отговоръ на въпроса : за какво живѣете ? Както безъ царь, казватъ, не можело и минутка : *Le roi est mort, vive le roi*, така, толкозъ по-вече не може безъ този царь въ главата и сърдцето. Само религията, т. е. отговорътъ на въпроса : за какво живѣя ? ни прави такива, щото да забравимъ себе си, своята нищожна, гинеща и омръзваща сама на себе си и тъй негърпимо взискателна личностъ.

Отговорътъ на този въпросъ, който съмъ намѣрилъ азъ за себе си, мога съ три реда да ви го кажа :

Азъ живѣя за това, за да изпълнявамъ волята на Този, който ме е проводилъ въ живота. Неговата пъкъ воля е въ това, щото да доведе душата си до висша степенъ на съвършенство въ любовта, и съ това единствено да съдействамъ за установяване единението между хората и всичкитѣ същества въ свѣта.

* * *

Всѣкой разрешава това по своему и истината за меча и раздѣлянето си остава еднакво истинна за всички, както и да я разрешаватъ. Азъ едно искамъ да Ви кажа, — това, което отъ опитъ съмъ узналъ — отъ какво да се ръководимъ въ труднитѣ случаи, срѣдъ тѣснотата на живота — кога попаднешъ тамъ и чувствашъ че единъ, само единъ е пжтя, и че всичко ще бжде лошо, ако не тръгнешъ по него. Ето азъ какво мисля :

Волята на Отца, въ какво се състои тя, какво е нужно Нему, защо Той е направилъ всичко и прави (ако така, по старъ навикъ и картинно се изразя), каква е целта на Вашия и моя животъ — това не можемъ да го знаемъ, и когато си мислимъ, че знаемъ целта на Отца, ние се заблуждаваме най-жестоко. Да знаемъ ние Неговата целъ не можемъ, защото тя е безкрайна.

Но ние знаемъ и можемъ всѣкога да знаемъ изпълняваме ли волята Му — именно това, за което живѣемъ и което Той иска отъ насъ. Той, като съ юзда ни държи, и ние, като конетѣ, не знаемъ, кжде отиваме, защо; но узнаваме по болката, когато сме възвили не за тамъ, кждето трѣбва, и по свободата, по отпушането на юздата, че вървимъ, дето трѣбва. И за това отъ опитъ и съ цѣлото си сжщество узнаваме, че първия, главенъ и единственъ (защото останалитѣ сж включени въ него) признакъ на изпълнението волята Божия е този, че намъ ни е леко, не ни боли, и даже радостно ни е. Той това е искалъ, като ни е възлюбилъ, и ние знаемъ, че това е нужно.

Вториятъ признакъ, но зависимъ отъ първия, е този, щото и другитѣ да не ги боли, щото моята деятелность да не причинява страдание. Ето тука е и трудното: едното каточели изключва другото. Но „каточели“. И когато ти се стори така, то значи само, че животътъ тече въ тѣснота, че пжтьтъ не е безразлично широко, че истинскиятъ пжть е тѣсенъ, тѣсенъ, но има го, сжществува. Чувствайки чуждитѣ страдания

като свои, каквото и да правите, може и трѣбва да намѣрите този пѣтъ, при който ще Ви бѣде леко. И това ще стане тогава, когато направите всичко, зависящо отъ Васъ за облекчение страданията на другитѣ.

Има, има такъвъ пѣтъ, милий приятелю! Трѣбва да се молимъ, т. е. да общимъ съ Бога, и пѣтътъ ще се намѣри. И колкото по-трудно е неговото намиране, толкова е по-радостно. Да, човѣкъ трѣбва да бѣде свободенъ и всемогъщъ, и едно е направлението, — по което става той свободенъ и всемогъщъ, и може да го намѣри.

Но има и трети признакъ, който азъ намѣрихъ за себе си. Това не е унижение, а възвеличаване на душата. Този признакъ е цененъ за това, че ни помага да изберемъ. Ако постѣпкитѣ, рода, пѣтътъ унижаватъ душата — това не е той. Не че мога да взема този признакъ за ръководство — Боже пази — но всички сили да употрѣбя, за да намѣря пѣтътъ между страданията на другитѣ и стѣснението, което изпитвамъ, и, като си отбележа този пѣтъ, мога да провѣря справедливостта му съ този признакъ.

* * *

Истинската храна на живота се състои въ това, щото да творимъ волята на Изпратилия ни тука и да вършимъ дѣлото Му. А волята на Изпратилия ни и дѣлото му се състоятъ въ това, първо, да даваме данѣкъ за дадения ни животъ съ добри дѣла; добри дѣла сж пѣкъ тѣзи, които увеличаватъ любовта въ хората; а Неговото дѣло е въ това, щото да увеличимъ и издигнемъ този талантъ, нашата душа, който ни е даденъ.

И едното не може да се направи безъ другото. Не може да се вършатъ добри дѣла, увеличаващи любовта, безъ да не увеличимъ таланта си — душата си, безъ да не увеличимъ въ нея любовта. И не може да увеличимъ своя талантъ, да увеличимъ любовта въ своята душа, безъ да не правимъ добро на хората, увеличавайки въ тѣхъ любовта.

Така щото едното зависи отъ другото, и едното провѣрява другото. Ако ти вършишъ нѣщо, което считаешъ добро, но не чувствашъ увеличение на любовта въ душата си, ако отъ това не ти е станало радостно на душата, знай, че това, което си направилъ, не е добро. И ако ти правишъ нѣщо за своята душа и не се увеличава при това доброто у хората — знай, че безполезно е това, което правишъ за душата си.

* * *

Търсете царството Божие и неговата правда, и останалото ще ви се приложи. Търсете това, щото да бждете изпълнители на волята Божия, и повече нищо, нищо. Всичко ще бжде: и праведность, и радостъ и животъ — като не говоря за хлѣба и дрехитѣ, които не сж и нужни. Нуженъ е само насщния хлѣбъ — храната на живота, тая, за която Христосъ е казалъ:

„Моята храна е да върша волята на Изпратилия ме“.

Изпълнение волята на Бога е дѣлото на живота. Но въ какво се състои волята Божия? Такава ли, инаква ли постѣпка трѣбва да извърша, за да изпълня волята на Бога? Въ такива ли, въ други условия ли да се поставя? да отдамъ

имота си, да напустна семейството си, да изобличавамъ хората? Да отида въ Ниневия, или въ Иерусалимъ? и т. н. И нѣма отговоръ.

Ни това, ни друго, ни трето е нужно и никакво положение, или действие не съответства на изпълнението волята Божия. Не само не съответства, но препятствува, защото всѣко действие по своя воля, всѣка промѣна на положението е непокорностъ на волята Божия. Изпълнението пъкъ волята на Бога, както и Неговото царство,* е вътре въ насъ. Изпълнението не е въ действията, а въ покорността, въ кроткото и смирено отношение къмъ труднитѣ изисквания на живота, въ които се намирашъ.

Ти ще кажешъ: тия трудни изисквания биватъ противни на съвестъта, или малко противоречиви, или съвсемъ ги нѣма.

Ако тѣ сж противни на твоята съвестъ, отнасяй се къмъ тѣхъ съ кротостъ и смирение, т. е. отказвай се отъ изпълнението имъ безъ хвалба и озлобление, а само съ кротостъ и смирение. И къмъ тия, които изглеждатъ противоречиви, отнасяй се сжщо съ кротостъ и смирение — като се откажешъ отъ своята воля, само заради Бога, и противоречието ще се разреши. А такова положение, въ което нѣма трудности — не е било и не може да бжде. Макаръ и само потрѣбнитѣ на тѣлото, и тѣ сж трудни изисквания, но ние можемъ да ядемъ и спимъ, и да се укриваме съ кротостъ и смирение.

Да, волята на Бога не е въ това, *какво да правимъ* (какво да правимъ показва живота) а *какъ да правимъ*. *Какъ* е именно това, което твори истинския духовенъ животъ.

Неотдавна си мислѣхъ за това, че дѣлата на християнина творятъ волята на Отца. Но каква е волята на Отца? Какъ да я узнаемъ, безъ да погрѣшимъ? А то почнешъ да мислишъ, че тя се състои въ това, щото да проповядвашъ, или въ това, щото да живѣешъ тѣй или инѣкъ, въ това, щото да живѣешъ съ семейство или безъ семейство. И ако почнешъ така да се питаешъ, никога нѣма да узнаешъ въ какво е волята на Отца и ще се усъмнишъ и ще се смутишъ: защо е заповѣдано да изпълняваме волята на Отца, а не е показано каква е тя?

И ето, върху това азъ мисля така: че тя ни е показана ясно, но ние не тамъ я търсимъ, кждето ни е показана. Ние все си мислимъ, че волята на Отца може да бжде въ вѣншнитѣ дѣла, напримѣръ когато Аврамъ е трѣбвало да отиде въ чужда земя и т. н.; а то волята на Отца е само въ това, щото ние тукъ, въ ярема, въ който сме впрегнати, да бждемъ кротки и смирени и безъ да питаме кжде, защо, какво теглимъ, да теглимъ додето имаме сила, да се спираме, когато ни заповѣдватъ и пакъ да теглимъ, ако ни заповѣдватъ, да възвиваме на кждето ни дрѣпнатъ и да не питаме защо и кжде. — „Вземете Моето иго на себе си и се научете отъ Мене, защото Азъ съмъ кроткъ и смиренъ по сърдце“.

Бжди кроткъ и смиренъ по сърдце, бжди доволенъ отъ всичко, съгласенъ на всѣко положение и ще изпълнишъ волята на Отца. Така че, за да изпълнишъ волята Му, трѣбва да уз-

наешъ не какво да правишъ, а трѣбва да узнаешъ, *Какъ* да правишъ това, което ти се случи да правишъ.

* * *

Животътъ е въ изпълнението волята Божия. Въ какво се състои тази воля Божия?

Всичко, що можемъ да си поставимъ за целъ, като воля на Бога, — всичко то е непълно, недостатъчно, всичко е само признакъ, но не самата воля. Сжщо тѣй, както единъ частенъ работникъ не може да разбере всичката работа на предприемача (колкото жалко и дребно да е това сравняване волята на Бога, т. е. на всичко, съ волята на предприемача, то именно съ тая несъразмѣрность толкозъ повече показва невъзможността на човѣка да разбере волята Божия). Има и за насъ признакъ, по който познаваме дали вършимъ волята на Бога, но самата воля на Бога никога не ще узнаемъ, въ какво именно се състои неговата воля — това ще си остане завинаги тайна у насъ.

И така и трѣбва да бжде. Не би могло да има животъ, животъ вѣченъ, ако целта, къмъ която се стремимъ, бждѣше разбрана отъ насъ, следователно крайна.

Признацитѣ пъкъ на това, че живѣемъ по Неговата воля, а не противъ нея, сж най-несъмнени за насъ, както за коня, комуто отпусчатъ юздата да върви само въ известно направление.

Най-първиятъ главниятъ, несъмнениятъ признакъ, който ние така сме склонни да пренебрѣгаме — то е отсъствието на чувствуване ду-

ховно страдание (както коня не усъща болка отъ юздата). Ако изпитвашъ пълна свобода, съ нищо ненарушима — то ти живѣешъ по Божията воля.

Другъ признакъ, провѣряващъ първия — е ненарушението на любовта къмъ хората. Ако не чувствувашъ враждебностъ къмъ никого и знаешъ, че и къмъ тебе не чувствуватъ зло, ти живѣешъ по волята на Бога.

Трети признакъ, пакъ провѣряващъ първия и провѣримъ отъ него, е духовния ръстъ. Ако чувствувашъ, че ставашъ по-духовенъ, побеждавашъ животинското — то пакъ е по волята Божия.

Ние знаемъ, добре знаемъ, кога живѣемъ по волята на Бога. Но не знаемъ самата воля на Бога и трѣбва да помнимъ, трѣбва да знаемъ, че не знаемъ и не можемъ да я знаемъ, а не да си поставяме външни цели, отъждествявайки ги съ Божията воля, колкото и високи да ни се струватъ тия цели, като напр. поучаването на хората въ истинитѣ на вѣрата, установяване Царство Божие на земята, указване примѣри на животъ по Божески и много други.

Конятъ добре знае, че върви по волята на стопанина, когато юздитѣ не го дърпатъ, но той не знае волята на стопанина и горко му, ако си въобрази, че знае тази воля. Стопанинтъ повръща окаляната кобила отъ шосето въ калъта, застава я да влѣзе въ калния и стѣсненъ отъ другитѣ коне дворъ. Ней се струва, че волята на стопанина ѝ е да вози тежестъта по шосето, и тя вози; връщането пъкъ въ калъта на двора и общението съ другитѣ коне — това не може

да го желае стопанина, споредъ сждението на кобилата, и тя се оплаква, дърпа се и страда. Тя не знае, че той е отбилъ въ двора, за да премѣсти товара ѝ на други коне, а нея да нахрани, защото я жали и чака отъ нея разплодъ.

Така и азъ — колко пжти съмъ се оплаквалъ отъ сждбата, отъ тѣзи поводи (юзди), които сж ме водили тука, дето сж ме завели, и съмъ страдалъ. А всичко е затова, защото съмъ си представлявалъ известно осжществяване въ свѣта на Божията воля. Ето, отдадохъ азъ имота си, отказахъ се отъ всѣкаквъ разкошъ и живѣя, показвайки съ примѣра си, какъ може и трѣбва да се живѣе споредъ волята на Бога. И изведнажъ ме завръщатъ настрана, въ калъта, въ тѣсното. Азъ мисля, че Божието дѣло се задържа отъ това, нарушава се. А то, може би, така именно се върши, ако сж на лице признацитѣ, че живѣя по волята на Бога.

Азъ търся най-близки последствия и се огорчавамъ, че не ги виждамъ, а не зная тѣзи, милиони пжти по-голѣми последствия, които се достигатъ по таквъ околень пжтъ.

* * *

Трѣбва да живѣемъ, за да изпълнимъ волята на Този, който ни е пратилъ въ живота. Трѣбва да живѣемъ така, што тази воля да бжде изпълнявана. Изпълнението на тази воля дава право на животъ, или, да се изразя поточно, дава ни увѣреность, че нашиятъ животъ не само има смисълъ, но е нуженъ, необходимъ за Тогова, който ни е пратилъ въ живота.

Но вие питате: въ какво е тая воля и какъ да узнаемъ, кога я изпълняваме и кога не? Тази воля иска отъ насъ две нѣща: постоянно усъвършенствуване на себе си и постоянно съдействие за установяване Царството Божие на земята, т. е. такъвъ строй на живота, при който всички хора да се чувствуватъ равни братя и да се обичатъ единъ другъ. За да узнаемъ при всѣка постѣпка изпълняваме ли или не волята на Изпратилия ни, трѣбва да се попитаме, — съдействува ли това заедно съ нашето усъвършенствуване (което пъкъ се състои въ увеличаване на любовта) и за установяване Царството Божие, т. е. за увеличаването на любовта въ хората. Ако извършеною нѣщо удовлетвори ява едното — нашето усъвършенствуване, но не служи на хората, увеличавайки въ тѣхъ любовта, или, ако то служи тѣмъ, но не извиква въ насъ любовъ като я увеличава — това не е Божие дѣло, не е изпълнение Неговата воля.

Кратко изразенъ, смисълътъ на живота е този, че всѣки живъ човѣкъ е Божие орждие, — орждие чрезъ което висшата сила върши своето дѣло. И затова, смисълътъ на живота е въ това, щото по най-добъръ начинъ да вършимъ това дѣло, което иска отъ насъ висшата сила. Да знаемъ вършимъ ли или не вършимъ това дѣло, всѣкога е възможно: съвестта е указателъ на това. Трѣбва само да се вслушваме въ нея и да се стараемъ да я направимъ все повече и повече чувствителна.

* * *

Твърде често се случва да слушаме и четемъ спорове и разсждения за това, кое трѣбва

да бжде целъ на човѣшкия животъ,—вжтрешното, нравственото усъвършенствуване ли, или служенето на човѣчеството, установяването на Царството Божие. Този споръ не може никога да бжде разрешенъ, защото дветѣ страни сж справедливи. И едната и другата целъ сж поставени предъ човѣка и човѣчеството. И едната не само не изключва другата, а, напротивъ, дветѣ съвпадатъ и се обуславятъ взаимно.

Каква целъ трѣбва да си постави каменодѣлецътъ, участващъ въ работата на зданието? — Постройката на зданието ли, или най-голѣмо пълно усъвършенствуване на своята работа презъ деня? Само тогава каменодѣлецътъ ще достигне най-голѣмото усъвършенствуване на своята работа, когато ще има за целъ постройката на зданието, и само тогава ще може да съдействува за постройката му, когато се стреми да извърши най-добре работата си презъ всѣкой день.

Само когато си постави човѣкъ за външна целъ установяването на Царството Божие, достига най-висшето съвършенство на живота, което може да му бжде достъпно; и само като се стреми къмъ туй висше съвършенство на живота и като го достига — човѣкъ съдействува за установяването Царството Божие.

Еднакво грѣши и не изпълнява своето назначение този, който се стреми къмъ подобрене на хорския животъ, къмъ установяване Царството Божие, безъ да го е установилъ въ себе си, и този, който се стреми къмъ такова лично самоусъвършенствуване, което нѣма за целъ установяване Царството Божие вънъ отъ него.

Човѣкъ е поставенъ въ такива условия, че единственото възможно за него, истинско, разумно благо се състои въ стремлението къмъ личното усъвършенствуване; личното пъкъ самоусъвършенствуване е таково, че то се достига само тогава, когато човѣкъ признае себе си орждие на Бога за установяване Неговото Царство, — „И нѣма да дойде Царството Божие видимо, и нѣма да ви кажатъ: ето то е тукъ, или ето то е тамъ. Защото ето: Царството Божие е вжтре въ васъ“.

* * *

Доколкото достига човѣкъ вжтрешно съвършенство, дотолкова той установява Царството Божие, и само чрезъ установяване Царството Божие той се доближава до вжтрешно съвършенство. Безъ съзнанието, че нашето усилие съдействува за установяването Царството Божие чрезъ приближаване къмъ съвършенството на Отца, не би имало животъ. И затова всѣкой отъ насъ живѣе само дотолкова, доколкото той установява Царството Божие вжнь отъ себе си и се усъвършенствува вжтре въ себе си.

* * *

Твърдението — че човѣкъ може да отстжи отъ своитѣ нравствени обязанности предъ видъ достигането общитѣ цели — е подобно на това, което би твърдилъ човѣкъ, запитвайки: каква трѣбва да бжде цельта на огняра, или на водопреносвача, или на ковача въ фабриката; да напалва пещьта ли, да носи вода ли, да скове кука ли, или грижата за общата работа въ фабриката? Ни едната, ни другата цель поотдѣлно

не удовлетворяватъ исканията на човѣшкия животъ, защото и дветѣ заедно сж поставени предъ човѣка и човѣчеството, и едната цель не само не изключва другата, но, напротивъ, дветѣ съвпадатъ, и едната обуславя другата.

За да изпълнимъ волята на Бога, е нужно да вършимъ Неговото дѣло; за да вършимъ Неговото дѣло сж нуждни две нѣща и не поотдѣлно, а заедно: нуждни сж разумъ и любовь, нужна е истината и доброто, нужно е щото разумътъ да бжде любовенъ, т. е. неговата деятелность да има за цель любовъта, или, щото любовъта да бжде разумна, т. е. да не е противна на разума.

Примѣръ за първото е научната деятелность на разума: изследване млѣчния пжтъ, тънкоститѣ на метафизиката, естественитѣ науки, изкуството за изкуството; примѣръ за второто е; любовъта къмъ една жена, къмъ своитѣ деца, къмъ своя народъ, любовь. имаща за цель не духовно благо, а животинско.

Плодътъ отъ деятелностьта на разума е истината, плодъ отъ деятелностьта на любовъта е доброто. Но за да има плодъ, трѣбва и дветѣ деятельности да съвпаднатъ. Доброто произлиза само отъ разумна, провѣрена отъ истината любовь, а истината произлиза само отъ деятелностьта на любовния разумъ, имащъ за цель доброто.

Всичко това азъ не съмъ измислилъ, а съмъ го видѣлъ, изпиталъ,

* * *

Ние всички мислимъ, че нашата длъжность, призванието ни е да вършимъ разни работи; да

възпитаваме деца, да напечелим състояние, да напишем нѣкоя книга, да откриемъ нѣкой законъ въ науката, а то, нужно е само едно — щото животътъ ни да бжде една целна, добра, разумна работа, но работа не предъ хората, като имъ оставимъ следъ себе си споменъ отъ добъръ животъ — а предъ Бога; да му представлявамъ себе си, душата си по-добра, отколкото е била, по-близка нему, по-покорна нему, по-съгласна съ него. Да се мисли така, особено да се чувства така, е твърде трудно. Все ще се натъкнемъ на хорската слава, но това е възможно и нужно. Богъ да ми е на помощъ. Азъ *понѣкога* и сега чувствавамъ това.

* * *

Мислихъ и за това, какво трѣбва да помни човѣкътъ въ минута на отпадане духомъ, на горестъ, на страхъ, досада, или гнѣвъ къмъ хората?

Помни, че твоя животъ е само въ изпълнение волята Божия на земята; но да се изпълни волята на Бога е невъзможно; ти можешъ само да възрастнешъ своята духовна сжщность; а да възрастнешъ своята духовна сжщность, ти можешъ само чрезъ съблюденіето на чистота въ твоя животински, на смирение въ твоя чело-вѣчески (свѣтски) и на любовъ въ твоя божески животъ. За съблюденіе пѣкъ на чистота, тебе ти сж нуждни лишения, за смиреніето ти сж нужни лоша слава и унижение, за любовта е нужна враждебността на хората къмъ тебе („и ако обичате тия, които ви обичатъ, каква награда — . . “ и пр.) И затова, туй, което нари-

чашъ ти страдания, отъ което се боишъ — всичко това не е друго, освенъ или лишения и болки, или лоша слава, оскърбления, унижения, или враждебностъ на хората къмъ тебе; а и едно-то, и второто, и третото ти е необходимо за съблюденіе на чистотата, смиреніето, любовта, за израстване на твоята духовна сжщностъ, за служене на Царството Божие, за живота. Затова трѣбва не да се огорчавамъ, а да се радвамъ и на лишенията, и на униженията, и на враждебността.

Въ сжщностъ, нима Богъ е могълъ да постави човѣка въ таково ужасно положение, щото да пренася той лишения, унижения, враждебностъ безъ да получава за това награда? Това не е могло да бжде. И не е. Но може да се отговори, ще има ли награда на този свѣтъ или нѣма. Въпросътъ е поставенъ неправилно. Трѣбва най-първо да изправимъ лъжливия възгледъ, който не би трѣбвало да го има и при който възниква тозъ въпросъ. Сжщо тъй е, ако хора мързеливи, гладуващи отъ леностъ биха запитали, ще получатъ ли награда на тоя свѣтъ, ако трѣбва да работятъ, за да се нахранятъ. Награда не ще има; но трѣбва да се разбере, че пренасянето лишения, унижения и враждебностъ е необходимо условие на духовния животъ.

* * *

Главното заблужденіе въ живота на хората е това, че всѣкому отдѣлно се струва, че ржководителя въ неговия животъ е стремленіето къмъ наслаждение и отврѣщението отъ страдание.

И човѣкъ самъ, останалъ безъ ръководства, се отдава на тоя ръководителъ; търси наслаждение и избѣгва страданиято, и въ това намира целъ и смисълъ на живота. Но човѣкъ никога не може да живѣе наслаждавайки се, и не може да избѣгне страданията. Ще рече, не е това целта на живота. А ако бѣ то, то каква нелѣпостъ;—целта да сж наслажденията, а наслажденията нѣма и не може да има. Да речемъ че ги има—то пъкъ край на живота, а смъртъта всѣкога е съпроводена съ страдания. Ако морякътъ би решилъ че неговата целъ е да избѣгва подема на вълнитѣ — кжде би отишълъ? Целта на живота е вѣнъ отъ наслажденията и страданията. Но тя се достига, минавайки презъ тѣхъ. Наслажденията, страданията — това сж диханието на живота: вдишване и издишване, и хранене и изхвърляне. Да поставимъ целта си въ наслажденията и избѣгване страданията, това значи да изгубимъ пжтя, който минава презъ тѣхъ. Целта на живота е обща или духовна.

* * *

„Покайте се, опомнете се, разберете безумието на този смисълъ, който вие приписвате на живота, погледнете на себе си и разберете себе си, кои сте, какви сте и за какво живѣете.

Не може личното благо на отдѣлния човѣкъ, или даже на семейството, или на държавата да бжде целъ на висшия животъ. Той не ги е училъ на нѣщо ново, а само имъ е откривалъ очитѣ за това, което сами не могатъ да не видятъ, за това, че смисълътъ на човѣшкия животъ не може да бжде въ това, щото всѣкой

въ ущърбъ на другия да постига своето лично, съмнително, измамливо и кратковременно щастие. Смисльтъ на вашия животъ може да бжде — имъ говорилъ той — само въ изпълняване тая воля, която, за постигане своитѣ цели, е пратила васъ въ тозъ животъ. Тази пъкъ воля, състояща се въ установяване Царството Божие, т. е. единение и любовъ между всички твари, съвпада съ това основно стремление къмъ благото, което лежи въ вашитѣ души. Разберете, че вашиятъ животъ не е вашъ, не е ваша собственостъ, а собственостъ на тогова, който го е създалъ за своитѣ цели, и че само подъ условие за изпълнение неговата воля ви е дадено най-възможното за васъ благо. Търсете Царството Божие и Неговата правда, и останалото ще ви се приложи.

Бждете всѣкога готови за този часъ. Бждете готови занего, като хазяинапазящъ своя домъ, като девитѣ съ свѣтилницитѣ, които сж причакали младоженеца. И не само да бждемъ всѣкога готови да посрещнете този часъ, но и работете съ всички сили за неговото настѣпване, както били длъжни да работятъ работницитѣ, на които заминаващиятъ господаръ вржилъ, споредъ силитѣ имъ, различно количество таланти. (Мт. XXIV, XXV).

* * *

Една страна отъ учението на Христа, свързана съ всичко останало, и даже основната, е била съвсемъ затъмнена и даже скрита отъ насъ съ обоготворението му, именно неговото учение за посланичеството.

Спомнете си, колко пъти, въ различни случаи, той казва, че твори волята на изпратилия го, че той самъ е нищо, но че е пратеникъ и слива своя животъ съ Този, който го е пратилъ, че цѣлиятъ му животъ, всичкиятъ неговъ смисълъ е въ изпълнение посланичеството. Само признанието, че той е особено сжщество, а не човѣкъ като насъ, е могло да скрие отъ насъ тази основа на неговото учение.

Азъ дойдохъ сега до нея и я разбрахъ чрезъ живота си. Безкрайни съмнения, неясности въ живота при изпълнение учението на Христа всѣкога сж ме измжчвали. Разрешавалъ съмъ ги, както умѣхъ, но всѣкога съмъ чувствувалъ неясностъ, несигурностъ. И само сега ми стана ясно, че разрешението на всички съмнения и трудности при изпълнение учението на Христа е въ това, че ние не сме признали на живота този единственъ смисълъ, който ни е показалъ Христосъ: служене на истината (на тая висша истина, която ти разбра вече) и вселяването ѝ не само въ хората, но въ цѣлия свѣтъ.

Животътъ затуй ти е даденъ, на тебе съ твоя разумъ, за да внесешъ този разумъ въ свѣта, и затова цѣлиятъ животъ не е нищо друго, освенъ тази разумна деятелностъ, проявяваща се вънъ. Христосъ съзна себе си като пратеникъ и на това учеше и насъ. Всѣкой отъ насъ е сила създаваща себе си, своята обща цель, и затова радостно стремяща се къмъ тази цель — летящъ камъкъ, който знае кжде лети и знае, че самъ той е нищо — камъкъ, и че всичкото негово значение е въ този полетъ.

Стига само да усвоимъ това възрение на живота (а именно силата на Христовото учение), за да изчезнатъ всѣкави страхове и съмнения. Моитѣ дѣла, главнитѣ, не се състоятъ само въ това, щото да изпълнявамъ петъ заповѣди, не въ това, щото да нѣмамъ собственостъ, да не грѣша — това съвсемъ не сж дѣла, а сж условия, при които мога да бжда увѣренъ, че изпълнявамъ своето призвание и сж форми на моето въздействие на другитѣ, а сж щинското мое дѣло е да живѣя като внасямъ разумното начало въ свѣта съ всички срдства, които ми сж дадени.

Азъ мога да падамъ, да грѣша, да сбърквамъ — дѣлото на моя животъ не ще се измѣни отъ това и щастието и спокойствието на живота ми сжщо. Само при единъ такъвъ възгледъ се унищожаватъ празнитѣ съжаления и желаня, и страха отъ смъртъта, и цѣлиятъ животъ се пренася само въ настоящето.

Ако моятъ цѣлъ жовотъ е въ това, щото да свѣтя съ тази свѣтлина, която е въ мене, то смъртъта не само не ми се види страшна, но и радостна ми е, защото всѣкой отъ насъ съ своята личностъ затымнява тази свѣтлина, която носи. И когато умираме физически, често сждействуваме на тая свѣтлина, въ която е съсрдоточень живота.

Практическото приложение е това, че всѣкой отъ насъ трѣбва да вложи всичкитѣ интереси на своя животъ щото да внесе въ живота истината и я всели въ другитѣ, и тогава за него не ще има съмнения, страдания и празнота. Всѣкой е всѣкога между хора и затова всѣкой може да изпълни своето дѣло на живота.

* * *

Човѣкъ е пратеникъ, както е казалъ Христосъ, именно пратеникъ, за когото е важно само да изпълни дадената му поръчка, и е безразлично, какво ще мислятъ за него. Нека мислятъ и лошо: понѣкога то е нужно,--само поръчката да бжде изпълнена.

* * *

Ние сме изпратени да преминемъ по този наклоненъ пѣтъ, пренасяйки по него свѣтлината, която ни е повѣрена. И всичко, що можемъ да направимъ, то е да си помагаме по пѣтя единъ другиму въ носенето на тази свѣтлина, а ние се задържаме единъ другъ, блъскаме се, гасимъ своята и чуждата свѣтлина.

* * *

Ако не гледаме на живота си като на посланичество, то нѣма животъ; а азъ трѣбва да помня не само това, че съмъ посланикъ, комуто е възложена работа, но и да разбирамъ посланикъ въ тоя смисълъ, че съмъ длъженъ да запазя, възвися и възрастя себе си. То е едно и сѣщо: да възвися себе си е възможно само като изпълнявамъ Неговото дѣло, и като възвисявамъ, възраствамъ себе си — да изпълнявамъ неговото дѣло.

* * *

Да живѣешъ по божески значи да живѣешъ за своето благо — не като отдѣленъ отъ другитѣ сщщества.

* * *

Не значи ли „да се живѣе по божески“ — да давашъ животъ на другитѣ, да пробуждашъ въ тѣхъ животъ духовенъ, истински ?

* * *

Да се живѣе лошо, може само съ похоти, а добре, само съ едно : съ доброта, съ желание, съ усилие бждемъ добри, по-добри.

* * *

Моятъ животъ не е мой и не може да има за цель моето благо, а на Този, който ме е пратилъ ; и цельта на живота ми е изпълнението на Неговитѣ дѣла. И само чрезъ изпълнение на Неговитѣ дѣла азъ мога да получа благо.

Вие знаете това ; но за менъ то е тѣй важно, тѣй радостно, щото съмъ готовъ при всѣки случай да го повтарямъ.

Цельта на живота е благо. Благо е само въ служенето на Бога. Служенето Богу е въ увеличението на любовта въ свѣта. Увеличението на любовта въ свѣта се достига само съ увеличението и проявлението на любовта въ насъ. Любовта пкъ въ насъ ни дава това висше благо, къмъ което се стремимъ.

* * *

Възпроизвеждането себеподобни, продължението на рода е тѣй малка цель на живота, както е малко и служенето на народа, и служенето Богу.

Да възпроизведеме себеподобни — за какво? Да служимъ на хората? А тия, на които ние ще служимъ, тѣ пъкъ какво ще правятъ? Да служимъ на Бога? Нима Той не може безъ насъ да направи това, което Му е нужно? Да, Нему не може да му бжде нищо нужно.

Ако той ни заповѣдва да Му служимъ — то е само заради нашето благо. Животътъ не може да има друга целъ, освенъ благо, радостта. Само тази целъ — радостта е напълно достойна за живота.

Отричането, кръстътъ, отдаването на живота — всичко това е заради радостта.

И радостта е и може да бжде съ нищо ненадущима и постоянна. И смъртта е преминаване къмъ нова, непозната, съвсемъ нова, друга, голѣма радостъ.

И има източници на радостта, никога не пресъхващи: красотата на природата, животните, хората, които не отсъствуватъ никога. Въ тъмницата — красотата на слънчевия лжчъ, мухитъ, звуковетъ. И главниятъ източникъ е любовта, — моята любовъ къмъ хората и на хората къмъ мене.

* * *

Красотата, радостта, само като радостъ, безъ доброто, е отвратителна. Азъ си уяснихъ това и го изоставихъ. Добро безъ красота е мжчително. Само съединението на дветъ—и то не съединение, а красотата да е като вѣнецъ на доброто.

* * *

Миль казва: човѣчеството ще получи по-голямъ дѣлъ щастие, когато всѣки човѣкъ преследва своето щастие само подъ условие да спазва правилата и условията, нужни за благо на другитѣ, отколкото, когато си постави за единствена целъ благо на всички други.

Това е справедливо; но само, ако подъ благо на отдѣлния човѣкъ се разбере неговото духовно благо, т. е. да бжде съгласно неговото благо съ волята на Бога, или, по-просто, да удовлетворява исканията не неговата съвестъ (на разума и любовта).

Всѣки човѣкъ нека търси Царството Божие и неговата правда, нека вложи цѣлия си животъ въ това и ще се получи най-голямо щастие за всички. Но тогава излиза, че щастieto на човѣка ще се състои въ това, щото да съблюдава тия правила и условия, при които се достига благо за всички хора, т. е. получава се сжщото, което отрича Миль.

* * *

Ние всички въ живота сме работници, поставени на работа за спасението на своитѣ души, сжщо като да пазимъ огъня, даденъ ни отъ небето и запаленъ въ огнището на моето тѣло. Моята работа е само въ това,—да пазя и разпалвамъ въ себе си този огънь, като не харча материала за негорение и като не мисля, какво и какъ ще се разгори отъ този огънь.

Не е трудно да удряшъ съ нѣколко бухалки, но за да върви добре, да не бъркашъ,

(и главно да не пречишъ на другитѣ) трѣбва да мислишъ само за себе си, какъ махашъ, когато удряшъ. А щомъ помислишъ за другитѣ и ги погледнешъ — ще сбъркашъ. Сжщото е и въ живота. Само да мислишъ за себе си, за своето дѣло — а това дѣло е едно: да обичашъ, да увеличавашъ въ себе си любовта и да не мислишъ за другитѣ, за последствията отъ труда си и дѣлото на живота върви плодотворно и радостно. Ако ти само помислишъ какво произвеждашъ, какви ще бждатъ последствията отъ твоя трудъ и почнешъ да го съобразявашъ съ тѣзи последствия — и дѣлото се спѣва, спира се и идва съзнанието за щетата на живота. Стопанинътъ на живота ни е далъ такава работа, всѣкому отдѣлно, щото свършването на тая работа е най-плодотворно дѣло. И той самъ употребява, направлява тази работа, дава ѝ мѣсто и значение. А щомъ азъ само поискамъ да ѝ намѣря и опредѣля мѣсто и, съобразно съ това, да я видоизмѣня, — тогава се обърквамъ, виждамъ щета отъ работата си и се отчайвамъ. Моята работа е да върша, да работя, а Той знае, за какво е това нужно и ще го употребѣи. Човѣкъ ходи, Богъ води.

А дѣлото е едно: да увеличаваме въ себе си любовта. Азъ — това е самодвижуща се сила, или жива лопата, и живота на тая лопата се състои въ това, щото да държи своето острие чисто и остро, а то вече ще работи, и работата му ще бжде нужна. Остро да го държимъ и все да го остримъ и остримъ — да ставаме все по-добри и по-добри.

* * *

Което ни се е струвало неопровержимо отъ обществено гледище, то ни се представлява безсмыслено отъ християнско гледище. Тази промѣна е вследствие измѣнението на целъта, която се поставя предъ човѣка. Християнското учение поставя по-друга целъ отъ тая, която е била поставена отъ общественото учение.

Целъта, която християнството туря предъ хората, не е благо на тази или друга съвокупность отъ хора, достижимо чрезъ изпълнението волята и законитѣ на тая съвокупность, но висшето благо на всички хора и на цѣлия свѣтъ, достижимо чрезъ изпълнението волята и закона на Бога.

* * *

Може да се мисли, че да живѣемъ за Бога, да съдействуваме за установяване Царството Божие е възможно, главно, като убеждаваме хората да бждатъ добри, да се въздържатъ отъ съблазни, като нареждаме живота на другитѣ хора. Това е заблуждение: да живѣемъ за Бога е възможно само, като обичаме хората, като проявяваме любовъ, заразяваме съ любовъ, и заставаме и тѣхъ да вѣрватъ въ любовъта.

Мене ми е твърде нужно да зная това сега и решавамъ така: нищо не е нужно да устройваме за хората, или да имъ внушаваме, а само съ ласка и любовъ да се обръщаме къмъ всички.

Това е най-силното срѣдство за установяване Царството Божие.

* * *

Никое положение не се е оправдавало отъ опита тъй очевидно за мене, както това, че смисълътъ на живота е въ увеличението на любовта. Докато съмъ помнилъ това и съмъ живълъ съ него, не е преставало да ми бжде радостно.

* * *

Нашия животъ, както на старитѣ, тъй и на младитѣ, подлежи на възможность да се преклони всѣка минута и затова не може да се отлага изпълнението дѣлото на живота ни: служенето Богу и на хората, а трѣбва да живѣемъ и служимъ на Бога и на хората всѣки часъ, всѣка минутка презъ живота си. Служенето пъкъ Богу и на хората се състои въ увеличението любовта въ себе си и въ другитѣ, и това ние можемъ да вършимъ всѣкога въ всевъзможни условия.

* * *

Задачата на човѣка е да изпълни въ този животъ това, за което е пратенъ въ него отъ Бога, отъ когото той е излѣзълъ и къмъ когото ще отиде. Богъ иска отъ този човѣкъ да употреби той живота си, тѣлото си на служене за благо на свѣта, за благо на всички хора и на всички сщщества. А това може да го прави човѣкъ, като се отрече отъ своята животинска личность и призове въ себе си любовта къмъ хората и къмъ всички сщщества.

Въ човѣка има духовна, безсмъртна, божествена сжщностъ, има и животинска личностъ. Ако той мисли, че животътъ му е въ тѣлото и почне да служи на тѣлото, ще погуби душата си и нѣма да изпълни своята задача. Ако пъкъ уважи въ себе си своята божествена духовна сжщностъ и заживѣе за нея, заживѣе по Божи, пожелае това, що желае Богъ, т. е. не своето благо, а благо то на всичкитѣ сжщества, то ще изпълни той своята задача и ще намѣри истинското благо.

* * *

Ако въ тебе има сили за деятелностъ, то нека тая деятелностъ бжде любовна; ако нѣмашъ сили и си слабъ, то нека слабостъта твоя да бжде любовна.

* * *

Както атлетътъ следи за усилването на мускулитѣ си, така следи и ти за увеличението на любовта или, поне, за намаляването злобата и лъжата, и ще имашъ пъленъ радостенъ животъ.

* * *

Ей сега мислихъ, че трѣбва да помня, че е време да изпълня до край предназначения ми въ този свѣтъ дѣло и че е грѣхъ да го изгубя напразно, т. е. неслужейки на Божието дѣло. Колкото и да обмисляхъ въпроса за отношението на Божието дѣло къмъ вътрешното усъвършенствуване въ любовта, не можахъ да излѣза отъ

положението, че задачата на живота е изпълняване дѣлото Божие, унищожение на разединението, увеличението на любовта; и че да се извърши това е възложено само съ дѣла, въ които се проявява вътрешното усъвършенствувание въ любовта.

Въ тая минути мисля и пиша така:

Целта на живота е проникване всички негови явления съ любовъ; тя е бавно, постепенно превръщане злия животъ въ добъръ, творчество на истински животъ (защото истинския животъ е само любовниятъ), рождение на истинския, т. е. на любовния животъ.

* * *

Каква е сжщността на това дѣло, което трѣбва да съответствува на строго въздържания животъ? — питате Вие. Дѣлото, което сме призвани да вършимъ въ живота, е двуяко, макаръ и да се достига съ едно и сжщо действие. — Външното дѣло се състои въ това, щото да съдействуваме съ своя животъ за установяване Царството Божие на земята, т. е. да замѣняваме враждата, борбата и разединението съ съгласие, взаимна помощ и единение, — да достигнемъ такова състояние, при което копията да бждатъ прековани въ сърпове и пр. Да съдействуваме на това ние можемъ чрезъ правдивостъ въ словата и дѣлата си. Вътрешното дѣло се състои въ усъвършенствувание, въ приближение къмъ Бога: „Бждете съвършени, като вашия Отець Небесенъ“. А за да се усъвършенствуваме по-

стоянно, трѣбва да увеличаваме въ себе си любовта, т. е. да разширяваме кръга на своята любов, да любимъ не за това, че ни е приятно, а да любимъ, както Богъ люби съществата само затова, щото да имъ желае и да имъ доставя благо. А за да увеличимъ въ себе си любовта, трѣбва само да не ѝ пречимъ да се проявява и расте. Тя винаги сама по себе си се стреми къмъ увеличение. А пречатъ на проявлението на любовта съблазнитѣ. Тѣ пъкъ се състоятъ въ това, че ние считаме за свое благо и за целъ на живота си благо на животната личностъ, а не увеличението на любовта.

Увеличението на любовта е именно това действие, посрѣдствомъ което се достигатъ дветѣ цели: и съдействието за установяване Царството Божие, и достигането най-висше съвършенство.

Такъвъ животъ има следъ себе си по-голяма вѣроятностъ за щастие — даже за земно, отколкото свѣтскиятъ животъ, имащъ за целъ благо за животинската личностъ. Такъвъ животъ не изключва най-достъпнитѣ отъ всички за всѣкиго радости, доставяни и отъ природата, и отъ веселието, и отъ пѣнето, и отъ дружбата, и отъ общението съ хора и животни.

* * *

Животътъ за самия себе си е мжка, защото се живѣе за илюзия, за това, което го нѣма, и такъвъ животъ не само не е щастливъ, но и съвсемъ не е животъ. Все едно, като да

се облѣче и нахрани сѣнката. Животътъ е само
вънъ отъ тебе, въ служене на другитѣ, и не на
близкитѣ, любимитѣ — то е пакъ за тебе — а
въ служене на тия, които не обичашъ, още по-
добре — въ служене на враговетѣ.

* * *

Цѣлиятъ тозъ животъ, който азъ вода, е
tâtonnement, а трѣбва твърдо да то поставя на
това: да търся, да желая, да правя добро на
хората — да ги обичамъ и да увеличавамъ въ
тѣхъ любовта, да намалявамъ нелюбовта.
Добро на хората? Какво добро? Едно: любовта
Това азъ по себе си го знамъ, и затова един-
ствено това желая на хората, единствено за
това работя. Не пипнешкомъ, а смѣло да живѣя
съ това, значи, да забравя, че съмъ русинъ, че
съмъ богатъ, че съмъ мужикъ, че съмъ жененъ,
че съмъ баща и пр., а да помня едно: ето предъ
тебе има живъ човѣкъ; докато ти си живъ, мо-
жешъ да направишъ това, което би било на
тебе и нему благо и да изпълнишъ волята на
Бога, на Тогова, който те е пратилъ въ свѣта,
— ти можешъ да свържешъ посрѣдствомъ любовь
себе си съ него.

* * *

Изпиталъ съмъ радостното чувство отъ
пренасяне смисъла на живота въ желание за слу-
жене Богу чрезъ служене на хората, желание
благо на всички, съ които се срѣщашъ.

И такъвъ животъ е възможенъ и радо-
стенъ.

* * *

Попитай се хубавичко, кое отъ тия две нѣща искашъ: още сега ли да те възвеличатъ, за да видишъ плодоветѣ на дѣлата си, макаръ че би могло да бжде съмнително твоето дѣло, или да не бждешъ разбранъ, да бждешъ поругаванъ до край, но твоето дѣло да е истинско дѣло Божие?

* * *

Какъ страшно е да забравимъ Бога! А това го правимъ незабелѣзано. Дѣлата заради Бога се примѣсватъ съ дѣлата заради хората, заради слава, а после за самия себе си, за своето скверно себе си.

* * *

Често хабимъ своитѣ душевни сили напрално. Това е грѣхъ. Тѣзи сили сж дадени за служене. Само заради това трѣбва да бждатъ разходвани. А то, отъ приличие, отъ щеславие, отъ апатия се погубваме така, че не оставатъ сили и време за служене.

* * *

Това ли правишъ ти, което трѣбва да правишъ — е въпросъ отъ грамадна важность, защото единствения смисълъ на твоя животъ е само въ това, дали ти вършишъ въ дадения ти малкъ срокъ на животъ, което иска отъ тебе Този или Това, което те е пратило въ живота.

Това ли правишъ ти?

* * *

Езическото разбиране ти казва, че животът е твоята плътска собственост; християнството ти казва, че твоят живот е тази градина, която била дадена на лозари съ всички дървета и вода и плодове, само заради това, че лозаритъ като се ползватъ отъ градината, да отдаватъ на стопанина плодетъ ѝ.

* * *

Намъ е даденъ кратъкъ срокъ на пребиваване тукъ, и полека-лека ние всички, или по единично, ще си отидемъ оттука — предъ нашитъ очи вече сж си отишли нѣколко — и ни предстои изборъ: да прекараме този кратъкъ, неопредѣленъ срокъ радостно, отдавайки се на вложеното въ насъ чувство на състрадание и любовъ единъ къмъ другъ, или да споримъ, да се караме и съ всѣкакви жестокости да установяваме такъвъ порядъкъ на нѣщата, който, знаемъ това, не ще се продължи и нѣколко години и който сами не удобряваме; да прекараме даденото ни мигновение, обичайки се единъ другъ и ползвайки се взаимно съ ласки и любовъ, или да употребимъ всичкитъ си сили на това, щото въ едно кратко време, колкото е възможно повече да се измжчимъ, озлобимъ единъ другиму и съ злоба, съ упрѣци и проклетия да бждемъ взети пакъ тамъ, откъдето сж ни пуствали.

* * *

Да постигнешъ истината, т. е. това, което иска отъ тебе Този, който върши чрезъ тебъ своето дѣло — само въ това е твоятъ животъ.

Търсете Царството Божие и правдата му, и останалото ще ви се придаде.

Като се грижишъ за свѣтското, за туй което ти се струва нужно за обезпечаване твоята плътска личностъ и живота на другитѣ, свързани съ тебъ хора, ти нѣма да достигнешъ нито благото на тази личностъ, нито благото на тия други хора, което благо ти си поставяшъ за целъ. Като се грижишъ за правдата на Царството Божие, което се достига чрезъ признание и изпълнение тая степенъ истина, която ти се е открила, — ти постигашъ и своето благо и благото на другитѣ хора и изпълнявашъ това, което ти е вложено въ разума и сърцето. Какъ можешъ ти да не правишъ това?

* * *

Хората увѣрили себе си, че това не е важно, а че друго е важно. А при това, по-важно отъ туй — да вършишъ правдата, тази правда, която е открита на човѣка — по-важно отъ това, нѣма нищо въ свѣта. Изпълнението на правдата отъ всѣки отдѣленъ човѣкъ е именно най-важното дѣло.

Страдалческиятъ човѣшки животъ, заплашванъ всѣка секунда да бжде прекжснатъ, за да не стане най-груба насмѣшка, трѣбва да има такъвъ смисълъ, при който значението на живота не би се нарушавало отъ продължителността, или кратковременността.

* * *

Ако човѣкъ знаеше съ увѣреностъ, че животътъ му се свършва съ свършването на тозъ

животъ, то какво би направилъ той въ навечерето на живота си, като менъ? Всичкитѣ тукъшнн работи сж преминали вече въ други, много по-млади ржце, а нему какво остава да прави?

Само когато вѣрвашъ, че животътъ не се свършва тукъ, — ще остане винаги най-важна и винаги интересна и нужна работа надъ своята душа, която нѣма да пропадне, а ще бжде нужна тамъ.

* * *

Въ последно време често съмъ мислилъ върху едно отдавна известно съображение, но което съ особена живостъ ми се представи тъкмо сега и ме ободрява, а именно: ако се изрази само съ едно най-просто и най-ясно предложение смисъла, сжщността, целъта на живота, то, за себе си, азъ бихъ го изразилъ така, както е казано въ Ин. VI 38, особено 39: да възвися въ себе си, да доведе до възможната висша степенъ на божественостъ тази искра, туй разумение, което ми е дадено, повѣрено ми е както е повѣрено детето на бавачката. Това опредѣляне смисъла на живота е по-широко отъ всички други, включва въ себе си всичкитѣ други.

Какво е нужно, за да се изпълни това, да се израстне това дете? Не нѣга, а трудъ, борба, лишения, страдания, унижения, гонения, туй именно, което е казано много пжти въ евангелието. Това е то, което не е нужно и ни се праща въ най-разнообразни форми, и въ малки и въ голѣми размѣри. Само че трѣбва да умѣемъ да го приемемъ както се следва, като нужна намъ, и следъ това — радостна работа, а не като нѣщо

досадно, нарушаваще тъй-хубаво устроения ни животъ. Обикновено се прави такава грѣшка. Казватъ: „Ето обстоятелства, които нарушаватъ или заплашватъ да нарушатъ нашия хубавъ животъ; трѣбва по какъвто и да е начинъ, по-скоро да заобиколимъ, да превъзмогнемъ тия обстоятелства, — щото да си продължаваме хубавия животъ“. Въ действителностъ трѣбва да погледнемъ на работата съвсемъ иначе: „Ето, живѣехме животъ, който ние сме установили съ голѣма вътрешна борба и съ трудове, и този животъ удовлетворяваше нашитѣ нравствени изисквания; но сега се явяватъ нови обстоятелства, заявяващи нови нравствени изисквания: да се постараемъ да отговоримъ по най-добъръ начинъ на тѣзи изисквания. Тѣзи обстоятелства не сж случайностъ, която можемъ да отстранимъ, но искания на новитѣ форми на живота, въ които азъ съмъ длъженъ да изпитамъ себе си и къмъ които съмъ длъженъ да се приготвя, както съмъ се готвилъ за предшествующата форма на живота.

* * *

На Бога, споредъ моето разбиране, не сж нужди никакви жертви. Богу е нужно само едно — да запазимъ и увеличимъ този талантъ, тази божествена сжщностъ, която ни е дадена, която ни е повѣрена, както детето на бавачката, разбирайки подъ този талантъ не нѣкакво увеличаване на ума, или нѣкакво образование, а увеличаване само на нашата любовъ къмъ Бога и неговитѣ твари. Така щото, човѣкъ, който изпълнява това Божие дѣло, всѣкога неизбѣжно

ще изпълни и всичко останало и ще бжде, безъ самъ да знае, многообразно полезенъ на всички хора.

* * *

Животътъ ми е даденъ само подъ условие да върша дѣлото на любовта. И ми е даденъ като таланта, за увеличаване; а да увеличи, да продължа живота си, не мога иначе, освенъ съ дѣлото на любовта. И моятъ истински животъ е само тоя, който е уголѣменъ отъ менъ. Така че, като не пазя тозъ животъ и го изхарчвамъ, намирамъ животъ истински, вѣченъ.

* * *

Главното е да разберемъ това, което е казано (Мт. XXV), че нашиятъ животъ не ни е даденъ за нашето лично веселие и радостъ, а че ние сме роби, орждия, органи на Бога, отъ когото е предназначено да вършимъ неговото дѣло (и това нагледъ незабелѣзвано дѣло, което правимъ е, може би, хиляди пжти по важно отъ известнитѣ намъ грѣмки дѣла), и ако вършимъ това дѣло, намъ ни е хубаво, кждето и да сме, въ каквито и да било условия, болни или здрави, стари или млади. Неговото дѣло е едно: да увеличава повѣрения ми талантъ, божествената искра; а това не мога направи иначе, освенъ като обичамъ ближнитѣ и като имъ служа, както е и казано въ края на тази глава.

* * *

За да бждемъ твърди и да не се обезсърдчаваме, трѣбва, главно да разбираме ясно и

да не забравяме единствения разуменъ и радостенъ смисълъ въ нашия животъ, състоящъ се въ това, щото не само да преминемъ тозъ животъ, безъ да загасимъ искрата на божествена любовъ, която е вложена въ насъ и съставлява нашата душа, но и да я разпалваме съ всички сили, за да внесемъ въ онзи животъ, не вече искра, а пламъкъ.

* * *

Не можемъ да не признаемъ, че всички ние сме произлѣзли и се намираме въ зависимостъ отъ едно и сжщо начало, което Христосъ нарича Отецъ, и че смисълътъ на нашия животъ е да изпълняваме неговата воля, волята на това начало, и да употребимъ живота си за това единствено дѣло, заради което той ни е даденъ. А това дѣло, всички несъмнено знаемъ, се състои въ това, щото този животъ съ всѣки день и съ всѣки часъ да става по-добъръ, т. е. по-самоотверженъ, по-любовенъ, и да участвуваме въ това, щото да стане този свѣтъ по-добъръ, макаръ съ трошичка, отколкото е билъ той, когато сме встѣпили въ живота. На самитѣ насъ ще бжде по-добре, и свѣта ще направимъ по-добъръ; че въ това е задачата на човѣшкия животъ, мисля, всички сме съгласни. Всичко друго, ако се съгласимъ съ това, може да се изостави, или, поне да искамъ позволение да не изказваме никакво мнение ни за трошицата, ни за революцията, ни за Папата, ни за Маркса и т. н. Ето, азъ отъ Васъ не искамъ никаква вѣра въ нищо, освенъ въ това, че сме длъжни

да бждемъ сами по-добри и свѣта да правимъ по-добъръ.

* * *

Това, че целъта на живота е самоусвършенствуване, усвършенствуване на безсмъртната душа и че то е единствената целъ на човѣшкия животъ — е справедливо вече затова, че всѣка друга целъ, предъ видъ смъртъта, е безсмыслена.

* * *

Презъ тия последни дни, особено вчера, чувствувамъ, прилагамъ въ живота съзнанието за това, че целъта на живота е една: да бждемъ свършени като нашия Отецъ, да правимъ това, което Той прави, това, което Той иска отъ насъ, т. е. да обичаме, любовта да ни ръководи въ моментъ на най-енергична деятелностъ и чрезъ нея да дишаме въ моментъ на най-голѣма слабостъ.

Щомъ нѣщо ни дотегне, стане ни тежко, болно, то стига само да си спомнимъ това, и всичко тежко и болно ще изчезне и ще остане само радостното.

На сериозно, искрено ползващия се съ своя разумъ човѣкъ, очевидно, всички цели му сж закрити; една е само разумна: да се живѣе за удовлетворение исканията на Бога, на своята съвестъ, на своята висша природа (то е едно и сжщо) — ако се изрази това въ времето — то значи да се живѣе така, щото да приготвимъ душата си за преминаването ѝ въ по-добъръ

свѣтъ; ако се вземе вѣнъ отъ времето — то значи — да слѣдемъ живота си съ неговото без-
временно начало, съ доброто, съ любовта, съ Бога.

Боя се само отъ едно: щото това тѣй силно и благотворно действаше на мене съзнание за единствената разумность и свобода, за радостното живѣне на Бога — да не се притѣпи нѣкакъ, да не изгуби своето, издигаще ме отъ дреболиитѣ, освобождаваще действие. Ахъ, да би било съ всички така, да би било винаги така! Тая нощъ при тази свѣтлина мислѣхъ за различнитѣ явления на живота, и така хубаво бѣше, така радостно! Ще почакамъ изпитанието и ще се готвя за него.

* * *

Днеска пакъ мислихъ, че най-краткото изражение смисъла на живота е това: свѣтътъ се движи, усъвършенствува се; задачата на човѣка е да участвува въ това движение, да се подчинява и да му съдействува.

* * *

Да служишъ Богу и на хората, но какъ? Съ какво? Може би нѣмаме тая възможность? — Не е истина, тази възможность всѣкога ни е дадена, тя е да станемъ по-добри.

* * *

Смисълътъ на живота е само единъ: само-усъвършенствуване — подобрене на душата.

Бждете както вашия небесенъ Отецъ. Когато ти е тежко, когато те мъчи нѣщо, спомни си, че въ живота само ти си животъ, и веднага ще ти стане леко, радостно. Както се радва богатия, трупайки богатство, така ще се радвашъ и ти, ако само поставишъ живота си въ това. А за да постигнешъ това — нѣма преграда. Всичко, което ни се струва горестъ, преграда въ живота, е широко стъпало, което само ти се подлага подъ краката, за да се подигнешъ.

* * *

Всѣки отъ насъ е свѣтлина, божествена сжщностъ, скритъ въ тѣло, въ граници, въ цвѣтенъ фенеръ, по който ние се рисуваме съ нашитѣ страсти, привички, така щото всичко, което виждаме, ние го виждаме само презъ този фенеръ. Да се подигнемъ, за да погледнемъ вжтре въ него, ние не можемъ, отгоре е сжщо такова стъкло, нарисувано отъ насъ, презъ което ние и Бога виждаме не такъвъ, какъвто е, а какъвто ни го покаже това стъкло. Едничкото, което можемъ, е не да го гледаме презъ стъклото, а да се съсрѣдоточаваме въ себе си, да съзнаваме своята свѣтлина и да я разпалваме. А това е спасение отъ измамитѣ на живота, отъ страдание и съблазни. И е радостно и винаги възможно.

* * *

Представлявамъ си ясно, какъвъ радостенъ, спокоенъ и напълно свободенъ може да бжде животътъ, ако напълно се отдадемъ Богу, т. е. въ

всички случаи на живота да търсимъ само едно: да правимъ това, което Той иска, да го правимъ и когато сме болни, и когато сме оскърбени, унизени и когато страдаме, въ всички съб-лазни и въ смъртѣта, която само тогава е про-мѣна на назначението ни.

А слабостѣта, неизпълнението на това, ко-ето иска Богъ? Тогава какво да се прави? Нищо: да се възвѣрнемъ къмъ съзнанието, — че животѣтъ е само въ това изпълнение. Мину-титѣ на слабостъ—това сж промежутѣци между буквитѣ на живота, а не самия животъ.

* * *

Главното е това, че ние сме работници, отъ които е скритъ резултата на работата и не имъ се дава да се възползватъ отъ нея. Дадена имъ е само възможностѣта да се учатъ на работа и да сливатъ интереситѣ си съ тия на стопанина.

Чудно е, че това сжщото сравнение е из-разено опредѣлено и именно въ такава сжщо форма отъ Христа. То дори не е сравнение, а самата сжщностъ. Цѣлиятъ животъ на хората е работа: работа за стопанина (въ фабрика и др.) работа — оране и посѣване, прибиране и пакъ посѣване, подобрене на земята, на породата, постройкитѣ, умственитѣ изобретения, всички туй не е за мене, не е дадено за всички да се пол-зватъ, но за всички благого е въ самата работа. Такъвъ е цѣлиятъ животъ. Дадено е да се пол-звашъ само отъ благого на самата работа.

И още дадено е пренасянето интереса си въ интереса на другитѣ, вѣнъ отъ себе си, въ ин-

тереса на стопанина, или на дѣлото. И това пре-
насяне на интереса, това освобождение себе си
отъ своя интересъ е възможно само чрезъ ра-
ботата.

Така е за работитѣ въ живота. И сжщо
така е и за цѣлия животъ, когато гледаме на
този животъ, времененъ, плътски, на направле-
нието му по нашъ произволъ, като на работа (а
иначе не можемъ да погледнемъ) за Божието
дѣло, или по-кратко, за Бога. Само като пре-
карваме презъ цѣлия си животъ въ изпълнение
волята на Бога и установяване Царството на
правдата, кждето го виждаме, въ съблюдаване
истината, въ смирение и любовъ, кждето не я
виждаме—само въ такава работа можемъ да се
откажемъ отъ своя интересъ, за да намѣримъ
интересъ въ Божието дѣло.

Да се каже, че въ бждаще ще се възпол-
зувашъ отъ това дѣло, е рисковано и не точно:
не може да се докаже. Пъкъ и защо, когато
самото участие въ работата вече дава благо,
Какво ще бжде, ако се отдадешъ цѣлъ на тази
работа и тя ти стане като навикъ? Тогава на-
стоящето благо ще бжде тѣй велико, щото не
ще е нужно и да си въобразяваме никакво дру-
го въ бждаще.

Молитвата, която ще напиша на нокета си,
е: помни, че си работникъ на Божието дѣло.

* * *

Все сжщото съмъ мислилъ за вредата отъ
избиране външна цель на живота. „Търсете цар-
ството Божие и неговата правда, а останалото

ще ви се приложи“. Моряко, ржководи се отъ този компасъ, който е въ кораба ти — отъ тая мъничка стрелка, която хиляди пжти е по-малка отъ кораба — а не отъ видимитѣ предмети, даже не отъ звездитѣ. Всичко е измамливо, освенъ това, което е въ тебе. Не се грижи нито да напишешъ важно съчинение, нито за хората да познаятъ истината, нито да оставашъ чистъ въ очитѣ имъ. Грижи се само за това — щото да изпълнишъ волята на Този, който те е пратилъ. А Неговата воля е, щото нищо отъ това, което ти е далъ, да не погине, а напротивъ, да порастне, да оживѣе, да възкръсне, да се очисти всичко, каквото може.

* * *

Вѣрно е, че ми сж повѣрени и дѣлото Твое, и силата Твоя.. А твоето дѣло е въ това — да Те проявявамъ въ себе си и въ свѣта. Само въ това е моятъ животъ.

* * *

Вѣрно е, че въ мене е силата Твоя, дадена ми за изпълнение дѣлото Твое. А твоето дѣло е въ това, щото да преумножа Твоята сила въ себе си и въ цѣлия свѣтъ.

* * *

Хвърлихъ тресчица въ водовъртежа на ручея и гледамъ, какъ се върти. Параходътъ е само по-голѣма такава треска, земята е прашинка, 1000 години сж минутка. Всичко е нищо; всичко материално е нищо; едно е действително,

несъмнено — законътъ, по който всичко се извършва, — и малкото и голѣмото—Волята Божия.

И затова ти се иска да живѣешъ не мечтателно, а реално — да живѣешъ по волята на Бога.

* * *

Словослагателъ, който не знае езика, подобре нарежда, като не се догажда за смисъла. Така трѣбва и да живѣемъ. Не да се мъчимъ да разберемъ смисъла на това, което правимъ, дали е то нужно на Бога, а да правимъ едно следъ друго това, което заповѣдва Той — да нареждаме буква следъ буква. А смисъла на всичко съмъ далъ не азъ, а Той.

* * *

За да узнаемъ волята на Отца, трѣбва да узнаемъ своята истинска, основна воля. Тя, синовната воля, всѣкога съвпада съ волята на Отца.

* * *

Една тайна винаги ще си остане за човѣка, само една: защо живѣя? Разумниятъ отговоръ е само единъ; затова, защото Богъ иска това. Защо Той иска това? — Тайна. И тая тайна се прикрива само съ вѣрата ни въ Бога, въ това, че Той, добриятъ, е направилъ това и мене заради добро.

* * *

Ясно съмъ мислилъ и радостно за това, че моятъ животъ, а после (заклучавамъ азъ) и цѣ-

лиятъ, е сила Божия, е всичката сила на живота, която преминава презъ мене, презъ (ограниченото и органическото) *часть* отъ всичкото, и азъ мога да пропускамъ презъ себе си тази сила и мога да я задържамъ. Ето цѣлата ми роля въ живота: да я задържа цѣлата въ себе си, азъ не мога, но мога да я позадържамъ за известно време.

Животътъ на свѣта ми се представя така: презъ безчислени и разнообразни тръбички се струи нѣкаква течность ли, газъ ли, или свѣтлина. И тази свѣтлина е всичката сила на живота; тя е Богъ. Тръбичкитѣ сме ние, всичкитѣ същества. Едни тръбички сж съвсемъ неподвижни, други едва, едва се движатъ, трети повече и, най-после ние, — съвсемъ подвижнитѣ тръбички. Ние можемъ съвсемъ да пропускаме свѣтлината и можемъ да я засѣняме временно.

Това, що наричаме ние свой животъ, личенъ животъ — то е само способность да се изпречимъ по пжтя на свѣтлината и да не я пропускаме; а истинскиятъ животъ е способность да застанемъ така, че свѣтлината да преминава, безъ да я задържаме.

Но когато човѣкъ застане така, движението на живота му се свършва. То се свършва и когато човѣкъ почне да се установява така. Движението на живота се свършва, и тогава човѣкъ чувствува, че само тогава е направилъ, което трѣбва, когато се е отстранилъ така, че като да го нѣма. Когато човѣкъ познае тази отрицателность на своето лично съществуване, тогава той принася своя животъ въ това, което преминава презъ него въ Бога.

Искахъ да се изкажа по-ясно съ думи, че е върно, какво въ мене има сила Божия, която върши дѣлото Божие, но после се убедихъ, че не е нужно. Достатъчно е това, че азъ — не е азъ, а сила Божия, работяща въ мене. Както е казалъ и Йоанъ V, 19: не може сина да прави нищо отъ само себе си, ако не вижда Отца да твори: понеже, което твори Той, подобно и сина това прави“.

* * *

Това, което ни се струва като движение на нашия личенъ животъ, е движение на нашата форма на живота, когато ние застанемъ подъ жгълъ съ направлението на Божествения животъ. А кога застанемъ по силното направление на Божията воля, то тя преминава презъ насъ, като престава да ни движи, и тогава илюзията изчезва и ний съзнаваме, че животътъ ни и ние не сме освенъ сила Божия. И тогава се представя необходимостта да пренесемъ съзнанието си отъ обвивката на формата въ силата на нейното направление. Тази трудностъ, обаче, се надвива само по себе си, и се отстранява въпроса за безсмъртието и бждащия животъ. Съзнанието на живота е пренесено отъ движущата се форма въ източника на силата, въ самата воля Божия, вѣчна, безкрайна. Отъ съзнанието на формата азъ преминахъ къмъ съзнанието на самия животъ. Тогава, какъ мога да се осъмня, че това, което е едно, е било и ще бжде, че то нѣма да умре:

Азъ (съзнавамъ себе си) силата на живота, която преминава презъ мене; движени-

ето на моя животъ е колебание на тази форма, стояща подъ жгълъ съ направлението на силата и по малко установяваща се въ нейното направление. Установи ли се еднаквостъ въ направлението, движението се прекратява, плътския личенъ животъ се свършва, азъ преминавамъ въ силата, преминаваща презъ мене.

Но какво е тя тази *всичката* безконечна сила?—То е вѣчна тайна, пъкъ и не ни е нужно да знаемъ повече. Зная само, че сега не ми е страшна смъртта: „Въ Твоитѣ рѣце предавамъ духа си“. Неговата особеностъ, съставляваща формата, презъ която преминахъ, се свършва, и азъ се съединявамъ съ всичко. Азъ отъ скоро почнахъ да чувствамъ това — че когато умра, то ни най-малко не ще умра, но ще живѣя въ всичко друго.

10 x 040
Книгоиздателство „Възраждане“ — София

Отъ Левъ Н. Толстой:

За всѣки день. Учение за живота, изложено въ изречения — въ 2 тома.	140.—
Въ какво е щастието?	3.—
Едната заповѣдь	3.—
Защо се опояватъ хората? Богу или Мамону?	4.—
Истински животъ	4.—
Лъжлива наука	3.—
Насилие или любовъ	4.—
Неизбеженъ превратъ	4.—
Не мога да мълча! (Противъ смърт- ното наказание.	3.—
Не убивай!	3.—
Освобождение.	3.—
Основитѣ на нашето вѣрую	2.—
Учението на Христа, изложено за деца.	8.—
Ясно-полянското училище. Обща харак- теристика.	3.—

и разни други книги по философия и религия,
обществени въпроси, литература и вегета-
рианство.

Цена 10 лева

№ 28 1926
15255
040